

จุดอ่อนของงานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทย

เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ¹

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในนโยบายสาธารณะในประเทศไทยที่ทำโดยผู้เขียน ซึ่งได้สังเคราะห์งานวิจัยที่ทำในช่วง 6 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 ถึง ปี พ.ศ. 2551 จำนวน 53 เรื่อง เพื่อสรุปลักษณะสำคัญ ระบุพรมแดนความรู้ และวิเคราะห์จุดอ่อน-จุดแข็งของงานวิจัยที่ได้ทำ วิจัยวิจัยกระทำโดยการวิจัยเอกสาร (documentary research) ผลการสังเคราะห์สรุปได้ว่า (1) งานวิจัยที่สังเคราะห์ส่วนใหญ่เป็นวิจัยแบบสำรวจ ผลการวิจัยค้นพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมระดับปานกลาง ประเด็นที่มีส่วนร่วมเป็นประเด็นทางด้านประชาสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข ความสงบเรียบร้อยภายใน การปกครองท้องถิ่นและการพัฒนาชุมชน สำหรับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมเป็นไปตามประเด็นของการมีส่วนร่วม จากการตีความระดับการมีส่วนร่วมและประเภทของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่จัดเป็นระดับที่ประชาชนไม่มีอำนาจกับที่มีอำนาจ และมองประชาชนเป็นเครื่องมือกับเป็นเป้าหมายก้ำกึ่งกัน (2) พรมแดนของความรู้ยังจำกัดเฉพาะการวิจัยสำรวจ และยึดกรอบการมีส่วนร่วมของธนาคารโลกที่เผยแพร่ในทศวรรษ 1980 ได้แก่ การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล (3) จุดอ่อนของงานวิจัยได้แก่ยังไม่เพียงพอต่อการค้นหาความจริงในการมีส่วนร่วมในสังคมไทย เนื่องจากไม่ได้ศึกษาถึงโครงสร้างและสถาบัน นอกจากนั้น ยังยึดกรอบแนวคิดที่เวลาต่อมาในทศวรรษ 1990 ถือว่าล้าหลัง เพราะไม่มองประชาชนเป็นเป้าหมายของการพัฒนา จึงไม่สนใจพลังของ

¹ ศาสตราจารย์ และอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ E-mail: getsuwan07@yahoo.com

ประชาชนในการขับเคลื่อนนโยบายและเปลี่ยนแปลงสังคม ยิ่งกว่านั้น งานวิจัยที่สังเคราะห์ยังมีจุดอ่อนในตัวเองอีกหลายประการ เช่น ขาดความเข้าใจเป้าหมายของการมีส่วนร่วม สร้างข้อสรุปที่ไม่มี ความหมาย ข้อสรุปที่ผิด สับสนระหว่างการทำหน้าที่ตามปกติกับการมีส่วนร่วม การเฉลี่ยมิติของการมีส่วนร่วม มีปัญหาในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลของงานวิจัย ให้ข้อเสนอที่ฟังฟังรัฐ และศึกษาไม่ตรงกับเรื่อง ส่วนจุดแข็ง ได้แก่ การวิจัยทำให้ทราบลักษณะและปัญหาเชิงพฤติกรรมของการมีส่วนร่วมและมิจานหลายชิ้นที่มองประชาชนเป็นเป้าหมาย

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การพัฒนา, การมีส่วนร่วมในโครงการ, การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

Weaknesses of Studies on People's Participation in Public Policymaking in Thailand

Ruangvit Getsuwan²

Abstract

This article is a meta-analysis of 53 research studies conducted between 2002-2008 on people's participation in public policymaking in Thailand. The review identifies essential features, analyzes the knowledge boundaries, and identifies strengths and weaknesses of the research. The results of the meta-analysis show moderate levels of participation, using field surveys as the main data collection method. Participation categories comprised civil society, resource and environment, public health, internal peace, local government, and community development. Research methodology was restricted to survey research only, and people's participation was informed by the World Bank's conceptualization in the 1980s. This extended to participation in thinking, decision-making, implementing, sharing benefits, and monitoring and evaluating developmental projects. Weaknesses of the research included questionable validity of the research findings owing to inadequate methodologies, as well as out-of-date conceptualizations of people's participation, where little attention was paid to the idea of people as the target of development. Other weaknesses included misunderstanding the purpose of participation, incorrect conclusions, confusion between normal conduct and participatory

² Professor and President, Rajabhat Chaiyaphum University, E-mail: getsuwan07@yahoo.com

activities, and problems in the specification of cause-effect relationships. However, the research studies had two key strengths: they served to identify the characteristics of participation as well as behavioral problems associated with participation, and several studies did in fact focus on people as the target of development.

Keywords: Participation, Development, Participation in Projects,
Participatory Development

1. บทนำ

“การพัฒนา” (development) มีหลายมุมมอง ในแง่ความเป็นมา การพัฒนา มีความเป็นมายาวนานทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ แต่ช่วงหนึ่งของประวัติการพัฒนากลับปรากฏว่าทฤษฎีการพัฒนาถึงทางตัน โดยเฉพาะในกลางทศวรรษ 1980 ซึ่งนักทฤษฎีบางคนเห็นว่าทฤษฎีกระแสหลักของการพัฒนานั้นไม่สามารถนำไปใช้วางแผนเพื่อแก้ปัญหาได้ เนื่องจากยิ่งพัฒนา ยิ่งเกิดความยากจนและความไม่เท่าเทียมกัน ความรู้และการปฏิบัติของการพัฒนาเป็นสิ่งที่กำหนดโดยอคติของคนตะวันตกและกลุ่มผู้ชายซึ่งอ้างว่าเป็นความรู้ที่สามารถใช้ได้ทั่วไป นักวิชาการยุคหลังอาณานิคมและกลุ่มสตรีนิยมเห็นว่าไม่ได้มาจากผลประโยชน์และความเข้าใจที่เฉพาะเจาะจงที่มีต่อคนบางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มคนยากจนและผู้เสียเปรียบ ด้วยเหตุนี้ นับตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา จึงเกิดการวิพากษ์ทฤษฎีการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นความทันสมัย (modernization) อันเป็นทฤษฎีที่มีมาตั้งแต่ทศวรรษ 1950 จนต่อมาเกิดวิสัยทัศน์และแนวทางการพัฒนาที่เป็นทางเลือก (alternative visions and approaches) (Kothari, 2002: 35) ทฤษฎีการพัฒนาที่เป็นทางเลือกส่วนใหญ่มองว่าความยากจนไม่ได้มีสาเหตุหลักมาจากปัญหาเศรษฐกิจ แต่มีสาเหตุหลักมาจากปัญหาการเมือง เช่น ในปี ค.ศ. 1990 ธนาคารโลกได้ประกาศให้ “รายงานการพัฒนาโลกแห่งปี” (year’s world development report) หรือเรียกว่า “ระเบียบวาระความยากจนแนวใหม่” (new poverty agenda) ซึ่งเริ่มมองกันว่าสาเหตุหลักของความยากจนมาจากการถูกกีดกันทางสังคมและขาดการเสริมสร้างอำนาจ ทำให้ ผู้ได้รับผลกระทบจำนวนมากตกอยู่ในสภาพที่เลวร้าย (Green, 2002: 59)

สำหรับกรณีของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา (participating in development) ก็เป็นปฏิกิริยาทางความคิดที่มาจากทฤษฎีการพัฒนาที่เป็นทางเลือกที่เริ่มใช้ในทศวรรษ 1980 และ 1990 ในบทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอผลงานวิจัย เรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในนโยบายสาธารณะในประเทศไทยของผู้เขียนที่ทำเมื่อปี พ.ศ. 2553 แบ่งออกเป็น 5 หัวข้อ คือ (1) บทนำ (2) กรอบแนวคิด (3) ผลการสังเคราะห์งานวิจัย (4) จุดอ่อนของงานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทย และ (5) บทสรุป

2. กรอบแนวคิด

2.1 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

แนวคิดของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแบ่งออกเป็น 2 แนว คือ (1) แนวการมีส่วนร่วมในโครงการ ซึ่งเป็นกระแสที่เกิดขึ้นในทศวรรษ 1980 และ (2) แนวการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระแสที่เกิดขึ้นในทศวรรษ 1990 ดังนี้ (McGee, 2002: 93-98)

2.1.1 แนวการมีส่วนร่วมในโครงการ การมีส่วนร่วมตอนแรกสุดเกิดจากการมีโครงการพัฒนา เนื่องจากปัญหาทางปฏิบัติ กล่าวคือ เมื่อได้ดำเนินโครงการพัฒนาไประยะหนึ่งแล้ว พบว่า จำเป็นต้องให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์จากโครงการเข้ามามีส่วนร่วม มิฉะนั้นโครงการพัฒนาจะไม่ประสบความสำเร็จ ความจำเป็นดังกล่าวได้ก่อตัวมาเป็นทฤษฎี มีการทดสอบและเผยแพร่ทฤษฎีเป็นลำดับ สำหรับนักคิดและผลงานทางวิชาการที่มีบทบาทต่อการพัฒนาทฤษฎีการมีส่วนร่วมช่วงแรกนี้ได้แก่

1) สำนักวิจัยปฏิบัติการแห่งละตินอเมริกา (the Latin American action research school) ซึ่งเป็นสำนักวิจัยที่สนับสนุนแนวคิดของแฟร์ (Freire) สำนักนี้ได้ส่งเสริมการมองประชาชนอย่างมีคุณค่าในฐานะที่เป็นหน่วยที่มีจิตสำนึกของชีวิตทางสังคมและการเมือง

2) แชมเบอร์ส (Chambers) ในหนังสือชื่อ “Rural Development: Putting People First” เมื่อปี ค.ศ. 1983 เปิดเผยว่าความไม่รู้และความเยอหยิ่งได้ทำลายโครงการการพัฒนาชนบทไปเป็นอันมาก โดยเฉพาะความเชื่อผิด ๆ ที่แพร่หลายว่า “คนภายนอกที่ร่ำรวยที่สุด” เป็นเหตุให้มองประชาชนเป็นเสมือนวัตถุและใช้อัตวิสัยของนักพัฒนาในฐานะผู้เชี่ยวชาญ แต่ยิ่งพัฒนาความเป็นวิชาชีพมากเท่าใด กลับยิ่งสนใจประชาชนน้อยเท่านั้น

3) เคอร์เนีย (Cernea) ในหนังสือชื่อ “Putting People First: Sociological Variables in Rural Development” เมื่อปี ค.ศ. 1985 หนังสือเล่มนี้วิจารณ์ว่า การวางแผนพัฒนาสนใจเฉพาะด้านเทคนิคและการเงิน แต่ไม่สนใจมุมมอง

ทางสังคมวิทยา เคอร์เนย์ จึงเสนอให้ใช้ความรู้ทางสังคมวิทยาและมนุษยวิทยาในโครงการพัฒนา และเน้นบทบาทของสังคมวิทยาการพัฒนา หนังสือของทั้งแซมเบอส์และเคอร์เนย์ ข้างต้นมีผลทำให้นักวิชาการเริ่มคิดและถกเถียงถึงปัจจัยมนุษย์ในการพัฒนา ต่อมาเรียกกว้าง ๆ ว่า “การมีส่วนร่วม” (participation)

4) เนลสันและไรท์ (Nelson and Wright) ในงานปี ค.ศ. 1996 เขาทั้งสองเสนอประเด็นที่ จุดประกายการถกเถียงกันเรื่องการมีส่วนร่วมเอาไว้ 4 ประการ คือ ประการแรก การพัฒนาช่วง 30 ปีที่ผ่านมาที่ล้มเหลว นั้น เป็นเพราะไม่สนใจประชาชนที่เป็นผู้รับประโยชน์ แต่สนใจเรื่องเทคนิคและรูปแบบการพัฒนาจากบนลงล่าง (top-down form of development) ประการที่สอง ประเทศอุตสาหกรรมทางซีกโลกใต้ที่เคยเป็นเผด็จการทั้งขวาและซ้าย เริ่มเข้าใจมากขึ้นเรื่อย ๆ ว่าการพัฒนาโดยใช้อำนาจนั้นไม่มีทางประสบความสำเร็จ ประการที่สาม กลุ่มเอ็นจีโอเริ่มเปลี่ยนวิธีการพัฒนาจากรัฐสวัสดิการมาเป็นการพึ่งตนเอง (self-sufficiency) และการเสริมสร้างอำนาจ (empowerment) และประการที่สี่ ประการสุดท้าย เศรษฐกิจโลกช่วงทศวรรษ 1980 ตกต่ำ หลายประเทศต้องเข้าโครงการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ จึงถูกบีบให้หันมาเน้นการพึ่งตนเองเพื่อความอยู่รอด

2.2.2 แนวการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม จากปัญหาการปฏิบัติของการมีส่วนร่วมในโครงการข้างต้นได้พัฒนาไปสู่เป้าหมายการมีส่วนร่วมเชิงอุดมการณ์ ซึ่งมีจุดกำเนิด 3 ทางด้วยกัน ทางแรก มาจากประเทศซีกโลกใต้ที่มองว่าการพัฒนาเป็นการปลดปล่อยคนจนจากคนร่ำรวยและมีอำนาจ ส่วนทางที่สอง มาจากประเทศซีกโลกเหนือที่ต้องการเผยแพร่อุดมการณ์ตลาดเสรีไปทั่วโลก และทางที่สาม กลุ่มเอ็นจีโอที่อยู่ทั้งซีกโลกเหนือและใต้ มองว่าการพัฒนาที่เริ่มต้นจากข้างล่างเป็นแนวทางที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด ต่อมาปลายทศวรรษ 1980 จึงเริ่มนำข้อความว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” (people’s participation) เป็นแก่นของโครงการพัฒนาที่ดี เพราะเชื่อว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งที่ทำให้โครงการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและยั่งยืน ตอนต้นทศวรรษ 1990 ธนาคารโลกจึงเริ่มทำการวิจัยและทดสอบ

ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาจริงหรือไม่ งานของธนาคารโลกช่วงนี้ได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเรียนรู้การมีส่วนร่วม (participation learning group) ซึ่งเป็นที่ตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1990 ที่ได้รวบรวมนักวิชาการจากหลายหน่วยงานเข้ามาศึกษาร่วมกัน รายงานวิจัยที่สำคัญของธนาคารโลกช่วงนี้ เปลี่ยนจากการมองการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือเป็นเป้าหมายมากขึ้น สำหรับงานวิจัยที่สำคัญมี 3 ชิ้น ได้แก่

1) งานชิ้นแรกเป็นงานวิจัยของพัฒนาการและวิลเลียมส์ (Bhatnagar and Williams) เมื่อปี ค.ศ. 1992 เสนอให้เปลี่ยนแปลงระบบความสนับสนุนของธนาคารโลกเพื่อให้ผู้รับประโยชน์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา

2) งานที่ขึ้นที่สองเป็นงานวิจัยของธนาคารโลกที่ทำเมื่อปี ค.ศ. 1994 นิยามการมีส่วนร่วมไว้ว่า “เป็นกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้เสียมีอิทธิพลและมีส่วนควบคุมการริเริ่ม ตัดสินใจและใช้ทรัพยากรการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อตัวเขา” พร้อมกันนั้นได้กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วม มีทั้งระดับต่ำและระดับสูง ระดับต่ำ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันข้อมูลและให้คำปรึกษา ส่วนระดับสูง หมายถึง การมีอำนาจเข้าร่วมการตัดสินใจและริเริ่มโครงการ จากประสบการณ์ที่ได้ศึกษามาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 ธนาคารโลก พบว่า การมีส่วนร่วมระดับสูงมีน้อยกว่าระดับต่ำมาก งานชิ้นนี้ให้คำแนะนำว่าจำเป็นต้องยกระดับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในการวิเคราะห์นโยบาย การออกแบบนโยบาย และการนำนโยบายไปปฏิบัติ แต่ก็เห็นว่าการส่งเสริมแนวทางการมีส่วนร่วมยังมีข้อจำกัด เพราะเป็นประเด็นการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศที่อยู่นอกเหนือขอบเขตอำนาจของธนาคารโลก

3) งานชิ้นที่สามเป็นงานวิจัยของธนาคารโลกที่ทำเมื่อปี ค.ศ. 1995 ชื่อ “The World Bank Participation Sourcebook” งานชิ้นนี้ธนาคารโลกเริ่มยอมรับว่าการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญของการพัฒนา กระนั้นธนาคารโลกก็ยังไม่ได้สนับสนุนอย่างจริงจัง งานชิ้นนี้เริ่มแบ่งผู้มีส่วนได้เสียเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นปฐมภูมิ (primary) ซึ่งหมายถึงคนจน (the poor) หรือคนชายขอบ (the marginalized) กับ ชั้นทุติยภูมิ (secondary) ซึ่งหมายถึง องค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล (non-governmental organization) กลุ่มธุรกิจ (business) และกลุ่มวิชาชีพ (professional bodies) และ

เริ่มมองบริบทการพัฒนาในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ รวมทั้งได้เสนอให้ใช้วิธีการมีส่วนร่วมแก่ผู้มีส่วนได้เสียแต่ละชั้นต่างกัน เนื่องจากผู้มีส่วนได้เสียต่างกัน มีอิทธิพลต่างกัน และต้องสนใจเงื่อนไขทางด้านอำนาจก่อนที่จะใช้แนวทางการมีส่วนร่วมแก่ผู้มีส่วนได้เสีย งานชิ้นนี้มีผลให้เกิดหลักการสำคัญ ได้แก่ การเสริมสร้างอำนาจเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม

นอกจากงานทั้งสามชิ้นที่กล่าวแล้ว กลุ่มผู้บริจาคเงินจากหลายฝ่ายได้หาทางส่งเสริมแนวทางการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และเริ่มมองการมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายในตัวเอง ยิ่งระยะหลังองค์กรระหว่างประเทศ เช่น สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เสนอให้มองการมีส่วนร่วมใหม่โดยเริ่มจากการพัฒนาประชาธิปไตย ไม่ใช่จากมุมมองของโครงการพัฒนาอีกต่อไป ต่อมา กลุ่มเอ็นจีโอเข้ามาผลักดันโดยเผยแพร่ความคิดข้างต้นไปสู่หมื่นักพัฒนาทั่วโลก ในที่สุดจึงยอมรับกันว่าความคิดเรื่อง “การมีส่วนร่วมในโครงการ” เป็นความคิดที่ล้าสมัยไปแล้ว เนื่องจากนักวิชาการในกลุ่มเอ็นจีโอมองว่า “การมีส่วนร่วม” เป็นทั้งการมีส่วนร่วมจริง ๆ ของคนจนในโครงการพัฒนา และการต่อสู้ของคนจนเพื่อความเป็นธรรม สิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย ซึ่งสัมพันธ์กับกลุ่มเอ็นจีโอในฐานะผู้ให้ความสนับสนุนทางการเงินหรือเป็นคนกลาง อีกทั้งกลุ่มเอ็นจีโอยังได้ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมนี้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิรูปนโยบายและการพัฒนาสังคม มีผลให้บทบาทของกลุ่มเอ็นจีโอได้รับการยอมรับมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐแล้ว เจ้าหน้าที่รัฐยังมองการมีส่วนร่วมเป็นเพียงเครื่องมือของการพัฒนาของรัฐ ไม่ได้มองว่าการมีส่วนร่วมเป็นจุดหมายปลายทางที่จะทำให้เกิดประชาสังคมขึ้นมาในที่สุด

2.2 ความแตกต่างระหว่างวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในโครงการ กับ การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

นอกจากแนวคิดของ “การมีส่วนร่วมในโครงการ” กับ “การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม” จะแตกต่างกันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทางด้านวิธีการของการส่งเสริมหรือดำเนินการในการมีส่วนร่วมของแนวทางทั้งสองก็ยังคงแตกต่างกันด้วย ทางด้านวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในโครงการส่วนมากบุกเบิกและเผยแพร่โดยเจ้าหน้าที่รัฐและเน้น

บทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐ เนื่องจากมีจุดยืนที่มองการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือของการพัฒนา วิธีการเหล่านี้ ได้แก่ การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholder analysis) การวิเคราะห์ทางสังคม (social analysis) การประเมินผู้รับประโยชน์ (beneficiary assessment) และการวิเคราะห์กรอบตรรกะ (logical framework analysis) แต่สำหรับวิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมองลึกกว่าเพราะมองการมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายในตัวเอง จึงพยายามหาทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจริง ๆ โดยร่วมนำความรู้ของชีวิตและเงื่อนไขการดำเนินชีวิตของประชาชนเข้ามาร่วมวางแผนและปฏิบัติในโครงการ วิธีการที่ใหญ่ที่สุดของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือ การประเมินชนบทแบบมีส่วนร่วม (participatory rural appraisal) หรือ PRA วิธีนี้พัฒนามาจากการประเมินชนบทแบบรวดเร็ว (rapid rural appraisal) หรือ RRA ซึ่งเป็นวิธีที่ตอบสนองต่อการเรียกร้องของเคอร์เนย์ที่ต้องการให้นำวิธีการทางสังคมวิทยาเข้ามาใช้ และตอบสนองต่อการเรียกร้องของแซมเบอส์ที่สนใจการท่องเที่ยวแบบพัฒนาชนบท (rural development tourism) แต่วิธีการประเมินชนบทแบบรวดเร็วมีจุดอ่อนตรงที่เป็นการประเมินจากคนนอกที่ต้องการเรียนรู้ถึงชีวิตของคนจน หากนำมาประยุกต์กับการพัฒนา การพัฒนางี้ก็ต้องเริ่มต้นมาจากคนนอก แต่วิธีการประเมินชนบทแบบมีส่วนร่วมนั้นตรงกันข้าม ต้องการการพัฒนาแบบคนใน โดยให้คนจนเป็นคนกำหนดเองว่าต้องการพัฒนาแบบใด และส่งเสริมให้มีอำนาจในการพัฒนาสิ่งนั้น วิธีการประเมินชนบทแบบมีส่วนร่วมจึงเหมาะกับแนวคิดในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมซึ่งมีจุดเน้นที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาจริง ๆ ประกอบด้วยเทคนิคต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้คนจนเห็นความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงและคิดโครงการพัฒนาของตนขึ้นมาเอง ต่างจากวิธีการของการมีส่วนร่วมในโครงการที่ต้องการเพียงให้ผู้รับประโยชน์เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาที่คิดขึ้นโดยคนอื่น เป้าหมายของวิธีการประเมินชนบทแบบมีส่วนร่วมต้องการให้คนจนหรือคนเสียเปรียบเป็นเป้าหมายของการพัฒนา ส่วนเป้าหมายอื่น ๆ เป็นเป้าหมายรอง ซึ่งตรงกับเป้าหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาที่ตัวคน ไม่ใช่ที่โครงการ การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเน้นวิธีที่ทำให้รู้ว่าการพัฒนาเกิดขึ้นอย่างไร แก่ใคร และการพัฒนาประเภทใดที่ต้องการส่งเสริมและทำอย่างไร อย่างไม่รู้ก็ตาม วิธีการส่งเสริม

การมีส่วนร่วมในโครงการกับวิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมก็มีทั้งส่วนที่ไปด้วยกันได้กับไม่ได้ด้วยกัน ส่วนที่พอไปด้วยกันได้ ได้แก่ การมองว่าการประเมินตนเองของประชาชนเป็นที่มาของความรู้ที่สำคัญและมีผลต่อการกำหนดนโยบาย นอกจากนี้การพัฒนายังเกิดขึ้นในบริบทของการเมือง และการส่งเสริมอำนาจให้กับคนบางกลุ่มอาจทำให้คนที่เสียประโยชน์ต่อต้าน แต่ส่วนที่ไม่ไปด้วยกัน คือ วิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมุ่งเปลี่ยนแปลงอำนาจของสถาบัน เพื่อให้เคลื่อนย้ายไปยังคนจนหรือคนที่เสียเปรียบ แต่วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในโครงการมุ่งเพียงให้ผู้มีส่วนร่วมได้รับประโยชน์ แต่ไม่ได้มองไปไกลถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างอำนาจ (McGee, 2002: 99-101)

2.3 การเปลี่ยนแปลงบริบทของความร่วมมือในการพัฒนาในทศวรรษ 1990

การถกเถียงกันถึงเรื่องแนวคิดและวิธีการในการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันในทศวรรษ 1980 และ 1990 ดังกล่าว มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบริบทของการพัฒนาในทศวรรษ 1990 สำหรับประเด็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมี 4 ประเด็น ได้แก่ (McGee, 2002: 101-103)

1) เปลี่ยนแนวทางการพัฒนาจากการมองระดับจุลภาคเป็นมหภาค ความหมายก็คือ ลดการพึ่งพิงโครงการซึ่งเคยเป็นการพัฒนาระดับจุลภาคลง และเปลี่ยนเป็นระดับนโยบาย ซึ่งเป็นกรอบที่ใหญ่กว่าและมีความสมบูรณ์แบบมากกว่า สามารถเชื่อมโยงภาพรวมและสรุปความรู้เชิงทฤษฎีได้มากกว่า

2) เน้นย้ำว่าการลดความยากจนเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนา สาเหตุที่อยู่เบื้องหลังมีหลายประการ ได้แก่ ความต้องการลดงบประมาณ ต้องการให้โครงการมีผลต่อการลดปัญหาความยากจนจริงๆ ตลอดจนมีปัญหาทางจริยธรรมที่ผู้ให้เงินบริจาคมีเป้าหมายแอบแฝง และเป็นเป้าหมายที่ผลักดันโดยหน่วยงานต่างๆ ขององค์การสหประชาชาติ

3) เพิ่มเป้าหมายการจัดการบ้านเมืองที่ดี (governance) เป็นเป้าหมายใหม่ของการพัฒนา ซึ่งหมายถึงทั้งการปฏิรูปสังคมและสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาสังคมเพื่อให้มีความพร้อมรับมือ เปิดเผยและโปร่งใส รวมทั้งเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ทั้งยังได้นำแนวคิดเรื่องสิทธิของผู้มีส่วนได้เสีย การตรวจสอบสาธารณะ และเผย

แพร่หลักการเสริมเสริมอำนาจโดยผ่านทางกรมีส่วนร่วมซึ่งก่อนหน้านี้เป็นหลักการของกลุ่มเอ็นจีโอรวมไว้กับเป้าหมายนี้ด้วย

4) ส่งเสริมบทบาทของประชาสังคม เนื่องจากการจัดการบ้านเมืองที่ดีที่จะทำให้คนจนมีชีวิตที่ดีขึ้นนั้นจะเกิดขึ้นได้โดยมีประชาสังคมเป็นสื่อกลาง ความหมายของประชาสังคม คือ องค์กรในสังคมที่อยู่นอกภาครัฐและไม่ได้มีแรงจูงใจหลักในการดำเนินการเพื่อกำไร องค์กรประชาสังคมที่หลากหลายและเคลื่อนไหวเหล่านี้จะกระตุ้นให้สังคมเกิดความกระตือรือร้น คนไร้อำนาจและไร้สิทธิไร้เสียงมีโอกาสแสดงออก ช่วยลดความเปราะบางที่คนจนได้รับจากแรงกระแทกทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม และเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความเป็นธรรม

ช่วงปลายทศวรรษ 1990 จึงเกิดการบรรจบกันระหว่างแนวคิดในการพัฒนากับสิทธิมนุษยชน ดังที่ปรากฏเด่นชัดเมื่อมีการเฉลิมฉลองการประกาศสิทธิมนุษยชนสากล (The Universal Declaration of Human Rights) ครบรอบห้าสิบปีในปี ค.ศ. 1998 และรัฐบาลของประเทศต่างๆ ทั่วโลกสนับสนุนให้นำแนวทางสิทธิมนุษยชนมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนา อีกทั้งหน่วยงานพัฒนาที่สำคัญในโลกยังได้นำหลักการมีส่วนร่วมและการช่วยเหลือคนจนมาเป็นหลักในการทำงาน ตลอดจนนำแนวคิดการเป็นหุ้นส่วนกัน (partnership) มาใช้ในการพัฒนา ทำให้เกิดการประสานความร่วมมือกันระหว่างประเทศซีกโลกเหนือและซีกโลกใต้ รวมถึงประโยชน์ที่มีต่อการประสานความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและประชาสังคม

3. ผลการสังเคราะห์งานวิจัย

ผู้เขียนได้นำกรอบวิเคราะห์แนวคิดในข้อก่อนมาสังเคราะห์งานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในนโยบายสาธารณะในประเทศไทย รวบรวมข้อมูลและศึกษาเอกสารจากงานวิจัยในห้องสมุด จำนวน 53 เรื่อง ดังสรุปในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์

ลำดับ ที่	ปีที่ วิจัย	ผู้วิจัย	ชื่อเรื่อง	จำนวน หน้า
1.	2545	นัทธุหทัย ไตรฐิน	การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการร้านค้าตลาดวัดดอนหวายในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน	94
2.	2545	วริราภรณ์ ภาคย์ธนบดี	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกขยะมูลฝอย: กรณีศึกษาเทศบาลนครนครราชสีมา	75
3.	2545	ปิยะวรรณ ศิริปิณฑุมิ	การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน: กรณีศึกษาหมู่บ้านบ้านไถ่โค้ง ตำบลปากพ่องตะวันออก อำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช	148
4.	2545	สุชาย สัจจยพันธ์ วิชัย สุขเวทยถาวร สทภูมิ ส่างเมือง นันทา ศรีวิไลเจริญ สุนิดา พ้อคำทอง	การศึกษาปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมโครงการสมาชิกแจ้งข่าวอาชญากรรมทางวิทยุสื่อสาร 245 MHz. (เหยี่ยวเวหา) ในเขตกรุงเทพมหานคร	278
5.	2546	กัลยา อันซีน	ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลผู้ป่วยจิตเวชในชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี	111
6.	2546	สมศรี นวรัตน์	กระบวนการมีส่วนร่วมในโครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยในเครือข่ายบริการโรงพยาบาลบ้านลาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี	360
7.	2546	สัญญาพงษ์ ปฐมพงศ์ นิติกร	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย: ศึกษาเฉพาะกรณีเขตลาดกระบัง	104
8.	2546	เกียรติศักดิ์ เอื้อเพื่อ	การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล: กรณีศึกษาอำเภอมืองยโสธร จังหวัดยโสธร	94
9.	2546	บริรักษ์ บุญลือพันธ์	การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี	97
10.	2546	คัตนางค์ ทองสุก	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน: กรณีศึกษาป่าชุมชนอ่าวอ้ายยอ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช	80

ตารางที่ 1 งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ (ต่อ)

ลำดับ ที่	ปีที่ วิจัย	ผู้วิจัย	ชื่อเรื่อง	จำนวน หน้า
11.	2546	สมชาย มือนันต์	การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธร ตำบลไผ่โทน อำเภอร่องขาว จังหวัดแพร่	67
12.	2546	รท.หญิง จารุวรรณ ชาวศรีทอง และ นรินยา สุภาพบุล	การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม: รูปแบบปัญหาอุปสรรคและแนวทางในอนาคต	135
13.	2547	วรกิจ เรืองเจริญ	ทัศนคติและการมีส่วนร่วมต่อการแสดงประกอบแสง-เสียงชุด อาข่า คนภูเขาของชาวอาข่าบ้านแสนสุข อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	130
14.	2547	จรรย์ ชุมคง	การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของประชาชนในการพัฒนาตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเปี้ยมู่มิ่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี	83
15.	2547	วิลาสินี เพชรวงศ์	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย: ศึกษากรณีชุมชนริมคลองพระโขนง เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร	75
16.	2548	สุทัศน์ นพวงศ์	การมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรประชาชนในการอนุรักษ์แม่น้ำอิง : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย	102
17.	2548	สุนทร กองทรัพย์	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	137
18.	2548	พระมหาบัณฑิต ประถม	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมืองสงขลา	90
19.	2548	ชัยวัฒน์ ไกรฤกษ์	การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์แม่น้ำปากพอง ศึกษาเฉพาะกรณีเขตเทศบาลเมืองปากพอง อำเภอปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช	122
20.	2548	จิตเรชา ช่างตีเหล็ก	การจัดสิ่งแวดล้อมในชุมชน: ศึกษากรณีชุมชนคลองสำนวน แขวงคันทนาเยาว เขตคันทนาเยาว กรุงเทพมหานคร	139

ตารางที่ 1 งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ (ต่อ)

ลำดับ ที่	ปีที่ วิจัย	ผู้วิจัย	ชื่อเรื่อง	จำนวน หน้า
21.	2548	สุรศักดิ์ หงส์ห้อม	การมีส่วนร่วมของราษฎรชนเผ่าอาข่าในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จัน ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย	117
22.	2548	วรวิมล พลบุตร	การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ในการแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุจากรถทางถนน: ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตจังหวัดอุบลราชธานี	120
23.	2548	อมร ต่อเจริญ	การมีส่วนร่วมของข้าราชการในการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าไม้: กรณีศึกษาเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จัน จังหวัดเชียงราย	105
24.	2548	ทศพร ศรีบริกิจ	การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร	105
25.	2548	ประเสริฐ พรหมณี	การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในกระบวนการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	113
26.	2548	จันทนา สิริธรรมสกุล	การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์: ศึกษากรณีเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร	112
27.	2549	ประชัย ศรีจามร	การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปลูกป่าภาครัฐ กรณีศึกษาตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย	110
28.	2549	กัธธ เสวีวัลลภ	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและดับไฟป่า: ศึกษากรณีบริเวณพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ลาวฝั่งซ้าย ตำบลวาริช อำเภอมะสราย จังหวัดเชียงราย	138
29.	2549	ยานี หล้าอยู่	การมีส่วนร่วมของประชาชนในกรุงเทพมหานครต่อมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคของกรมการค้าภายใน	104
30.	2549	สุเทพ หาญใจ	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าไม้ บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จัน ตำบลวาริช อำเภอมะสราย จังหวัดเชียงราย	119
31.	2549	สุพจน์ เวียงคำ	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบล: ศึกษากรณีตำบลแม่พริก อำเภอมะสราย จังหวัดเชียงราย	95
32.	2549	กิติพงษ์ อินแก้ว	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งในเขตอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง	125

ตารางที่ 1 งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ (ต่อ)

ลำดับ ที่	ปีที่ วิจัย	ผู้วิจัย	ชื่อเรื่อง	จำนวน หน้า
33.	2549	วีรดิล ขำรัตน์	การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในกระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอควนโดน จังหวัดสตูล	120
34.	2549	นิกร ศิริโรจนานนท์	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบำรุงรักษาฝายชะลอความชุ่มชื้น บริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำสรวย ตำบลวารีย์ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย	136
35.	2549	ประพันธ์ คนอยู่	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแม่น้ำวัง: ศึกษากรณีประชาชนที่รับผลกระทบจากอุทกภัย อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง	101
36.	2549	มะแซ บาราเฮง	การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อวิธีการกำจัดขยะมูลฝอย: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตพื้นที่บริการของเทศบาลตำบลยะหริ่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี	77
37.	2549	ต่อลาภ เล็งชะ	การมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ของประชาชนในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา	65
38.	2549	ประยงค์ แสนสุข	การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินงานของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร: ศึกษาเฉพาะกรณีเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร	110
39.	2549	กนกวดี ธรรมวินัย	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนเมือง: ศึกษากรณีชุมชนมัสยิดมหานาค เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร	177
40.	2550	สมชิต กรดแก้ว	การมีส่วนร่วมของชาวประมงทะเลพื้นบ้านในการจัดการประมงโดยชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มทำการประมงพื้นบ้าน ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส	106
41.	2550	นิคม หวายบุตร	การมีส่วนร่วมของสตรีชาวเขาในการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพของศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 12 จังหวัดเชียงราย: ศึกษากรณีตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	87
42.	2550	บุญสม เศรษฐโอฬารกิจ	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง: กรณีศึกษาตำบลบางขุนทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	83
43.	2550	กรรณิกา วัตวงศ์	การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีในการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง	101

ตารางที่ 1 งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ (ต่อ)

ลำดับ ที่	ปีที่ วิจัย	ผู้วิจัย	ชื่อเรื่อง	จำนวน หน้า
44.	2550	ณัชรัตน์ ชัยก	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา	124
45.	2550	สุภาพร ดารักษ์	กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรแร่: ศึกษากรณีโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี	217
46.	2550	พงษ์ภัค เทพวงศ์	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาเสถียรตามแผนปฏิบัติการรวมพลังไทยทั้งชาติขจัดยาเสพติด: กรณีศึกษาอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย	165
47.	2550	อนุวัตร ศรีชญา	บทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหาเสถียรตามแผนปฏิบัติการรวมพลังไทยทั้งชาติขจัดยาเสพติด กรณีศึกษาอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย	143
48.	2550	สิริพร อุบล	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: กรณีศึกษาโครงการโอรบาลอ ตำบลช้างเผือก อำเภอสะบือ จังหวัดนราธิวาส	88
49.	2550	เรืองชัย มงคลดี	การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล: ศึกษากรณีตำบลหนึ่งในอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย	120
50.	2550	สุขสันต์ ชาดะพล	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลสะบ้าย้อย อำเภอสบ้าย้อย จังหวัดสงขลา	90
51.	2550	วัลลภ พิสุทธิพิเชฏฐ์	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าไม้: กรณีศึกษาโครงการอุทยานธรรมชาติวิทยาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	103
52.	2550	นพคุณ ธนะเรืองสกุลไทย	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังเตือนภัยดินถล่มในพื้นที่จังหวัดตรัง	153
53.	2551	ภัทรพล สุดเดือน	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ศึกษากรณีตำบลบางตะบูน อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี	93

ในการสังเคราะห์งานวิจัย ผู้เขียนได้ตั้งคำถามไว้เพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูล 6 ข้อ ได้แก่ งานวิจัยที่สังเคราะห์ (1) มีการออกแบบวิจัยอย่างไร (2) มีข้อค้นพบที่สำคัญอย่างไรบ้าง (3) อยู่ในอาณาบริเวณของประเด็นใด (4) มีองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง (5) การตีความระดับการมีส่วนร่วมว่าอยู่ในระดับใด (6) การตีความประเภทของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาว่าจัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเภทใด วิเคราะห์ข้อมูลกระทำโดยการตอบคำถามวิจัยตามแนวคิดและทฤษฎีที่ทบทวนมา

ผลการวิจัยสรุปได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะที่สำคัญของงานวิจัยและพรหมแดนของความรู้ ดังนี้

3.1 ลักษณะสำคัญของงานวิจัย

3.1.1 แบบวิจัย งานวิจัยที่สังเคราะห์ 53 เรื่อง ปรากฏว่ามีแบบวิจัย 4 แบบ คือ (1) แบบวิจัยสำรวจ 46 เรื่อง (2) แบบวิจัยเชิงคุณภาพ 5 เรื่อง (3) แบบวิจัยเอกสาร 1 เรื่อง และ (4) วิจัยแบบผสม 1 เรื่อง

3.1.2 ข้อค้นพบที่สำคัญ งานวิจัยที่สังเคราะห์ 53 เรื่อง ค้นพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับสูง/มาก 6 เรื่อง ระดับปานกลาง 26 เรื่อง ระดับต่ำ/น้อย 9 เรื่อง และไม่ได้ระบุ 12 เรื่อง

3.1.3 อาณาบริเวณของประเด็น งานวิจัยที่สังเคราะห์จัดอยู่ในประเด็นที่มากที่สุด คือ ประชาสังคม ซึ่งเป็นเรื่องการรวมกลุ่มกันจัดการตนเองหรือจัดการปัญหาตนเองของประชาชน จำนวน 12 เรื่อง รองลงมาเป็นประเด็นทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 11 เรื่อง สาธารณสุข 9 เรื่อง ความสงบเรียบร้อยภายใน 6 เรื่อง การปกครองท้องถิ่น 5 เรื่อง การพัฒนาชุมชน 5 เรื่อง ส่วนนอกนั้นมีย่างละ 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่องทางด้านความยุติธรรม ศาสนา อุบัติภัย ภัยพิบัติ และการศึกษา

3.1.4 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม แยกได้ 4 ประเด็นย่อย คือ

3.1.4.1 เป้าประสงค์ของการมีส่วนร่วม งานที่สังเคราะห์ส่วนใหญ่มีเป้าประสงค์ของการมีส่วนร่วมตามอาณาบริเวณของประเด็นของการมีส่วนร่วม ยกตัวอย่าง ถ้าเป็นประเด็นทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เช่น การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน เป้าประสงค์ ก็ได้แก่ การให้ผู้ประกอบการร้านค้าตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นตลาดน้ำ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ แม่น้ำท่าจีน (นันทน์หทัย ไตรรัตน์, 2545) หรือเช่น ถ้าเป็นกระบวนการคัดค้านโครงการเหมืองแร่โพแทชที่จังหวัดอุดรธานี (สุดาพร ดารักษ์, 2550) เป้าประสงค์ ก็คือ การต่อต้านโครงการเหมืองแร่โพแทช

3.1.4.2 กิจกรรมการมีส่วนร่วม งานที่สังเคราะห์ส่วนใหญ่มีกิจกรรมตามอาณาบริเวณของประเด็นการมีส่วนร่วม เช่น การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน กิจกรรมการมีส่วนร่วม ก็คือ ไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำ ประชุมช่วยกันแก้ปัญหา บริจาคเงิน เข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือเป็นกรรมการรณรงค์การอนุรักษ์ หรือถ้าเป็นการคัดค้านโครงการเหมืองแร่โพแทช กิจกรรมก็จะเป็นการรณรงค์คัดค้านโครงการ

3.1.4.3 ประชาชนผู้มีส่วนร่วม งานที่สังเคราะห์ส่วนใหญ่จะมีประชาชนที่มีส่วนร่วมตามอาณาบริเวณของประเด็นการมีส่วนร่วม เช่น ถ้าเป็นการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของผู้ประกอบการร้านค้าตลาดวัดดอนหวาย ประชาชนที่มีส่วนร่วมก็ได้แก่ ผู้ประกอบการร้านค้าวัดดอนหวาย ถ้าเป็นการคัดค้านโครงการเหมืองแร่โพแทช ประชาชนก็ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุดรธานีและแนวร่วม

3.1.4.4 หน่วยงานของรัฐบาลที่เชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วม งานที่สังเคราะห์ส่วนใหญ่มีหน่วยงานของรัฐบาลที่เชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมตามอาณาบริเวณของประเด็นการมีส่วนร่วม เช่น ถ้าเป็นการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน หน่วยงานของรัฐบาล ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบางระทึ อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม ถ้าเป็นการคัดค้านโครงการเหมืองแร่โพแทช หน่วยงานของรัฐบาลก็ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.1.5 การตีความระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน จากที่ได้สังเคราะห์งานวิจัยทั้งหมด พบว่า จัดเป็นระดับที่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วม 14 เรื่อง ระดับที่อ้างชื่อประชาชน 13 เรื่อง และระดับที่ประชาชนมีอำนาจ 26 เรื่อง

3.1.6 การตีความประเภทของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา จากที่ได้สังเคราะห์งานวิจัยทั้งหมด พบว่า งานวิจัยเหล่านั้นมองประชาชนเป็นเครื่องมือหรือจัด

เป็นการมีส่วนร่วมในโครงการ 27 เรื่อง และมองประชาชนเป็นเป้าหมายหรือจัดเป็นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม 26 เรื่อง

3.2 พรหมแดนความรู้ จากการสังเคราะห์งานวิจัยทั้งหมด สรุปพรหมแดนความรู้ได้เป็น 2 ด้าน ดังนี้

3.2.1 ด้านระเบียบวิธีวิจัย งานที่สังเคราะห์ส่วนใหญ่ใช้วิธีวิจัยสำรวจ โดยมีเนื้อหาคล้ายกัน คือ ศึกษาถึงปัจจัยส่วนตัวหรือปัจจัยแวดล้อม เช่น ระยะเวลาการอาศัยอยู่ในพื้นที่ การได้รับข้อมูลข่าวสารการมีส่วนร่วม และระดับการมีส่วนร่วม และทดสอบสมมติฐานว่าปัจจัยส่วนตัวใดมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมบ้าง ซึ่งพบว่าปัจจัยส่วนตัว เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา และระดับความรู้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด (วีรตล ชำรัตน์, 2549) มีงานนับขึ้นได้ที่ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการศึกษาเอกสาร ซึ่งเน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นหลัก เช่น งานของสมศรี นวรัตน์ (2546) งานของจิตเรขา ช่างตีเหล็ก (2548) งานของกิตติพงษ์ อินแก้ว (2549) งานของสุดาพร ดารักษ์ และงานของเรืองชัย มงคลดี (2550)

3.2.2 ด้านแนวคิดทฤษฎี ทางด้านแนวคิดในการมีส่วนร่วมตามทฤษฎีนโยบายสาธารณะและการพัฒนานั้น งานวิจัยส่วนใหญ่ยังใช้กรอบแนวคิดร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล เช่น งานของบรรักษ์ บุญลือพันธ์ (2546) งานของคัคณางค์ ทองสุก (2546) งานของวิลาสินี เพชรวงค์ (2547) งานของสุหัส นพวงศ์ (2548) งานของสุนทร กองทรัพย์ (2548) งานของชัยวัฒน์ ไกรฤกษ์ (2548) งานของจิตเรขา ช่างตีเหล็ก (2548) งานของสุรศักดิ์ พงษ์ห้อม (2548) งานของอมร ต่อเจริญ (2548) งานของทศพร ศรีบริกิจ (2548) งานของประชัย ศรีจามร (2549) งานของสุพจน์ เวียงคำ (2549) งานของกิตติพงษ์ อินแก้ว (2549) งานของประพันธ์ คนอยู่ (2549) งานของประยงค์ แสนสุข (2549) งานของกนกวดี ธรรมวินัย (2549) งานของสมชิต กรดแก้ว (2550) งานของนิคม หวายบุตร (2550) งานของบุญสม เศรษฐโอฬารกิจ (2550) งานของพงษ์ภักดิ์ เทพวงค์ (2550) งานของอนุวัตร ศรีชญา (2550) งานของสิริพร อุบล (2550) งานของเรืองชัย มงคลดี (2550) งานของสุขสันต์ ชาทะพล (2550) และงานของวัลลภ พิสุทธิพิเชษฐ (2550)

4. จุดอ่อนของงานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทย

งานวิจัยที่สังเคราะห์ทั้งหมดใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบสำรวจ และใช้กรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมของธนาคารโลก ซึ่งกำหนดว่าโครงการพัฒนาควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล ผู้เขียนเห็นว่ามีจุดอ่อนที่สำคัญ 3 ด้าน คือ

4.1 ด้านระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยที่เน้นการสำรวจอันเป็นความคิดเห็นหรือทัศนคติของผู้ตอบนั้น อาจไม่ได้ความจริง หรือได้ความจริงไม่ครบถ้วน เช่น งานวิจัยของกำธร เสวีวัลลภ (2549) ที่พบว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและดับไฟป่า คือ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพหลัก ระดับรายได้ การได้รับการฝึกอบรม/สัมมนา การได้รับข้อมูลข่าวสาร การค้นพบนี้ย่อมไม่เพียงพอที่จะอธิบายได้ว่าไฟป่าเกิดขึ้นจากสาเหตุใด ก่อให้เกิดการสูญเสียมากน้อยเท่าใด วิธีการดับไฟป่าที่ทำกันอยู่ในปัจจุบันเป็นอย่างไร มีจุดอ่อนอย่างไร จะแก้ไขอย่างไร การให้ประชาชนมีส่วนร่วมจะมีอะไรเป็นตัวจูงใจ ซึ่งต้องค้นหากลไกเชิงสถาบัน หรือกลไกที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการดับไฟป่าด้วย เช่น หากประชาชนไม่มีเวลาหรือต้องทำมาหากิน หน่วยงานที่รับผิดชอบจะจูงใจให้ประชาชนเกิดความรับผิดชอบและเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างไร นอกจากนี้ การวิจัยสำรวจยังไม่ทำให้มองเห็นโครงสร้างและสถาบันที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงสถาบันและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่มีความยั่งยืนต่อไป การวิจัยสำรวจจึงมีจุดอ่อนในตัวเองและไม่เพียงพอต่อการค้นหาความจริงในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในนโยบายสาธารณะในประเทศไทย

4.2 ด้านแนวคิดทฤษฎี การมองการมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามผล เป็นแนวคิดของธนาคารโลกที่เผยแพร่ในช่วงทศวรรษ 1980 แต่เมื่อถึงทศวรรษ 1990 ก็ยอมรับกันว่าเป็นแนวคิดที่ล้าสมัย เพราะเดิมนั้นเฉพาะการมุ่งเพิ่มมูลค่าให้กับโครงการพัฒนา และมองในแง่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการพัฒนาของรัฐมากกว่าประชาชน อีกทั้งยังไม่ได้มองถึงการพัฒนาประชาธิปไตยและการพัฒนาการรวมกลุ่มกันของคนจน เช่น การต่อสู้ของคนจน หรือการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย เพื่อให้คนจนและคนชายขอบ

เข้าถึงทรัพยากรและเข้มแข็งจนสามารถพัฒนาการรวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาสังคมในที่สุด ส่วนที่ขาดหายไป คือ การศึกษาความเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อผลักดันนโยบายสาธารณะ งานที่สังเคราะห์นั้นแทบจะไม่มีงานใดที่กล่าวถึงการต่อสู้หรือการพัฒนาแบบคนในเลย ส่วนใหญ่กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมลอยๆ แต่ไม่ได้แตะที่ตัวปัญหาหรือประเด็นที่กลุ่มหรือสังคมเผชิญ รวมทั้งแทบไม่มีงานใดที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงสังคม เพื่อเปลี่ยนแปลงระดับนโยบาย มุ่งลดความยากจน เพิ่มระดับของการจัดการบ้านเมืองที่ดี และส่งเสริมบทบาทของประชาสังคม ยกเว้นงานของสุดาพร ดารักษ์ (2550) เพียงชิ้นเดียวที่กล่าวถึงการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในจังหวัดอุดรธานี

4.3 ด้านจุดอ่อนของตัวงาน งานวิจัยที่สังเคราะห์มา 53 เรื่องสรุปจุดอ่อนได้ 8 ประการ ได้แก่

4.3.1 การขาดความเข้าใจเป้าหมายของการมีส่วนร่วม งานวิจัยที่สังเคราะห์หลายชิ้นขาดความเข้าใจเป้าหมาย การมีส่วนร่วมไม่ใช่แค่กิจกรรมการมีส่วนร่วม แต่ต้องเป็นผลลัพธ์ เป้าหมายที่ประชาชนในโลกเข้าไปมีส่วนร่วมประการสำคัญที่สุด ก็คือ ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยผลักดันนโยบายเพื่อเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลง หรือมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยตรง เช่น งานวิจัยของสุชาย สัจจขยพันธ์ และคณะ (2545) งานวิจัยของสัญญาพงษ์ ปฐมพงษ์นิติกร (2546) งานวิจัยของเกียรติศักดิ์เอื้อเพื่อ (2546) งานวิจัยของบริษัท บุญลือพันธ์ (2546) งานวิจัยของคัคณางค์ ทองสุข (2546) และงานวิจัยของ นพคุณ ธนะเรืองสกุลไทย (2550) ซึ่งพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับสูง แต่ไม่แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายสาธารณะหรือสังคม หรือมีแนวโน้มอย่างไร ทำให้ขาดสาระสำคัญของศึกษามีส่วนร่วม คือ ผลกระทบต่อสังคม

4.3.2 การสร้างข้อสรุปที่ไม่มีความหมาย งานวิจัยหลายชิ้นระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง เช่น งานของบุญสม เศรษฐโอฬารกิจ (2550) พบว่า กลุ่มตัวอย่างมี ส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำลำคลองระดับปานกลาง ซึ่งเมื่อไปดูกิจกรรมการมีส่วนร่วมก็พบว่า กิจกรรม คือ การมีส่วนร่วมทางด้านการศึกษา ปัญหา ด้านการวางแผนดำเนินกิจกรรม ด้านการปฏิบัติ และด้านการติดตามประเมินผล

จึงไม่เข้าใจว่าระดับปานกลางคืออะไร และมีผลต่อการก่อให้เกิดการอนุรักษ์แม่น้ำ ลำคลองในตำบลบางขุนกอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ศึกษาอย่างไร การมีส่วนร่วมระดับปานกลางของงานวิจัยจึงไม่มีทิศทาง ผู้อ่านงานวิจัยไม่สามารถตีความได้เลยว่าก่อให้เกิดผลดีหรือเสีย

4.3.3 การสร้างข้อสรุปที่ผิด งานวิจัยบางชิ้นสร้างข้อสรุปผิดไปจากข้อเท็จจริง ทั้งที่สำัญสำนึกของคนทั่วไปก็สรุปได้ เช่น งานของประยงค์ แสนสุข (2549) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินงานของโรงเรียนในสังกัด กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมต่อการดำเนินงานของโรงเรียนระดับปานกลาง เมื่อไปดูกิจกรรมการมีส่วนร่วม ก็พบว่า มีส่วนในการประชุมปรึกษาหารือในด้านการศึกษาค้นหาปัญหาและแนวทางแก้ไข วางแผนงาน ออกแรงกาย/กิจกรรมพัฒนาและติดตามประเมินผล แต่ถ้าวิเคราะห์ให้ดีจะพบว่ากิจกรรมการมีส่วนร่วมเหล่านี้ เป็นเรื่องการบริหารการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งเป็นเรื่องของคนในคือครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ มากกว่าคนนอกคือประชาชนทั่วไป

4.3.4 ความสับสนระหว่างการทำหน้าที่กับการมีส่วนร่วม งานวิจัยบางชิ้น เช่น งานของพระมหาบัณฑิต ประถม (2548) เรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมพระพุทธศาสนา ต้องการศึกษาว่าพระสงฆ์จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ศึกษาสงเคราะห์ และสังคมสงเคราะห์ มากน้อยเท่าใด และสรุปว่าพระสงฆ์มีส่วนร่วมกิจกรรมพระพุทธศาสนาในระดับต่ำ หรืองานของเกียรติศักดิ์ เอื้อเฟื้อ (2546) เรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ต้องการศึกษว่าสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีส่วนร่วมบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลมากน้อยเท่าใด และสรุปว่าสมาชิกมีส่วนร่วมบริหารงานระดับสูง งานทั้งสองชิ้นนำเอาการทำหน้าที่มาเป็นการมีส่วนร่วม กล่าวคือ งานชิ้นแรก เป็นกิจของสงฆ์ที่พึงทำ ส่วนงานชิ้นหลัง การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน้าที่ของสมาชิกอยู่แล้ว

4.3.5 การเปลี่ยนมิติของการมีส่วนร่วม งานวิจัยที่สังเคราะห์เกือบทุกชิ้นเปลี่ยนค่าการมีส่วนร่วมจากมิติน้อยๆ ได้แก่ การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับ

ประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล จึงปรากฏว่ามีส่วนร่วมสูงหรือปานกลางแต่ไม่เกิดประโยชน์ เพราะไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือเป็นการมีส่วนร่วมที่ไม่มีอำนาจ เป็นเพียงส่วนประกอบของโครงการของรัฐหรือไม่มีผลต่อการลดปัญหา เช่น งานของพงษ์ภัค เทพวงศ์ (2550) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ตามแผนปฏิบัติการรวมพลังทั้งชาติขจัดยาเสพติด ซึ่งพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายาเสพติดระดับปานกลาง เมื่อดูกิจกรรม พบว่า มีส่วนร่วมศึกษาสภาพปัญหา วางแผน ดำเนินงาน และติดตามประเมินผล หรืองานของอนุวัตร ศรีชญา (2550) เรื่อง บทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดตามแผนปฏิบัติการรวมพลังทั้งชาติขจัดยาเสพติด พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมป้องกันและร่วมแก้ไขปัญหายาเสพติดระดับปานกลาง ทั้งที่ข้อเท็จจริงในเรื่องน่าจะเป็นว่าประชาชนมีส่วนในการให้ข้อมูลหรือ แจ้งเบาะแสะแก่เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจมากกว่าจะเป็นผู้ดำเนินการเอง อีกทั้งผู้วิจัยไม่ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่ามีผลต่อการลดปัญหายาเสพติดอย่างไร

4.3.6 ปัญหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลของงานวิจัยในทาง

ปฏิบัติ งานวิจัยหลายชิ้นระบุความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลที่ไม่มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติ เช่น งานวิจัยของกำธร เสวีวัลลภ (2549) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและดับไฟป่า พบว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและดับไฟป่า คือ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพหลัก ระดับรายได้ การได้รับการฝึกอบรม/สัมมนา และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งกรณีการได้รับการฝึกอบรม/สัมมนา และการได้รับข้อมูลข่าวสารก็ยิ่งพอฟังว่าจะต้องจัดอบรมและให้ข่าวสารแก่ประชาชนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการป้องกันและดับไฟป่า แต่กรณีสถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพหลัก และระดับรายได้ นั้น เป็นเหตุผลเรื่องอะไร ช่วยป้องกันและดับไฟป่าอย่างไร หรืองานวิจัยขึ้นเดียวกัน ระบุว่า กลุ่มตัวอย่างได้รับข้อมูลข่าวสารน้อย ใช้ประโยชน์จากป่าปานกลาง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันและดับไฟป่าสูง มีส่วนร่วมในการป้องกันและ ดับไฟป่าน้อย การระบุเช่นนี้มีปัญหาว่ามีความสัมพันธ์ในเชิงทิศทางต่อกันอย่างไร เช่น ยิ่งมีความรู้มาก ยิ่งมีส่วนป้องกันและดับไฟป่าน้อย หรือการใช้ประโยชน์จากป่าปานกลาง นำไปสู่อะไรที่เกี่ยวกับการป้องกันและดับไฟป่า

4.3.7 การมีส่วนร่วมเป็นการพึ่งตนเองหรือปลดปล่อยจากรัฐ แต่งานวิจัยบางชิ้นกลับให้ข้อเสนอแนะพึ่งพิงรัฐ เช่น งานของนิคม หวายบุตร (2550) เรื่อง การมีส่วนร่วมของสตรีชาวเขาในการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพของศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 12 จังหวัดเชียงราย มีข้อเสนอแนะว่า หน่วยราชการควรเข้ามาช่วยในการหาตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ ควรมีเงินเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม ควรฝึกอบรมให้ความรู้มากขึ้น เจ้าหน้าที่ควรลงพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ ควรเพิ่มระยะเวลาฝึกอบรม ควรจัดหาวิทยากรหรือครูที่เป็นคนท้องถิ่น และควรจัดเวลาไม่ให้ตรงกับเวลาทำการเกษตร

4.3.8 การศึกษาที่ไม่ตรงกับเรื่อง งานวิจัยบางชิ้นศึกษาเรื่องหนึ่ง แต่ผลกลับออกมาเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เช่น งานวิจัยของจันทนา สิริธรรมสกุล (2548) เรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ ซึ่งพบว่า กรรมการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ระดับมาก ปัญหาที่ต้องแก้ไขในชุมชน ได้แก่ ปัญหาเสพติด ไฟฟ้า ถนน ขยะ ท่อระบายน้ำ ความยากจน ไข้เลือดออก เด็กเร่ร่อน ซึ่งบางปัญหาไม่เกี่ยวกับโรคเอดส์ เช่น ถนนหรือไฟฟ้า เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ทางด้านจุดแข็งของงานวิจัยที่สังเคราะห์ก็มีบ้าง ได้แก่ ประการแรก ทำให้ทราบลักษณะการมีส่วนร่วมและปัญหาเชิงพฤติกรรมของการมีส่วนร่วม เช่น งานของจิตเรชา ช่างตีเหล็ก (2548) เรื่องการจัดการสิ่งแฉะลื้อมในชุมชน ซึ่งพบว่า ปัญหาสิ่งแฉะลื้อมของชุมชน คือ ปัญหาขยะมูลฝอย น้ำเสีย การขาดพื้นที่สีเขียว ส่วนทางด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกส่วนมากร่วมเสนอความคิดเห็น ร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแฉะลื้อมในวันหยุด การจัดการขยะทำให้ชุมชนเป็นระเบียบ ส่วนปัญหาอุปสรรคคือ ชุมชนไม่มีพื้นที่และถังสำหรับทิ้งขยะ ไม่มีการบำบัดน้ำก่อนทิ้งและห้างสรรพสินค้า และบริษัทก่อสร้างปล่อยน้ำเสียลงคลอง รวมทั้งเห็นว่าไม่มีพื้นที่สีเขียวและการจัดการยังไม่ชัดเจน ควรแก้ไขโดยจัดที่ทิ้งขยะให้เป็นที่และตั้งถังขยะไว้ทุกซอย ห้างสรรพสินค้า ต้องไม่ปล่อยน้ำเสียและวางระบบบำบัดน้ำเสีย ควรจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้รอบๆ ชุมชน และริมคลอง ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ชุมชนคลองลำนูนได้กำหนดพื้นที่ส่วนกลางเพื่อจัดทำลานคัดแยกขยะ แต่ยังไม่ได้สร้าง ด้านการจัดการน้ำเสียรัฐบาลกำหนดให้ทุกครัวเรือนจัดทำบำบัดน้ำเสียในบ้านและมีบำบัดน้ำเสียของชุมชน ส่วนด้านการจัดพื้นที่ส่วนกลาง ได้ตกลงจัดสรรพื้นที่เพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ สนาม

เด็กเล่น และพื้นที่สำหรับการทิ้งหรือคัดแยกขยะของชุมชน จุดแข็งประการที่สอง คือ ความก้าวหน้าของการมองประชาชน งานวิจัยหลายชิ้นมีความก้าวหน้าทางด้านมุมมอง เพราะมองประชาชนเป็นเป้าหมายในการพัฒนา หรือการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เช่น งานของ นัทรัทธิย ไตรฐิน (2545) งานของวริราภรณ์ ภาคย์ธนบดี (2545) งานของ สมศรี นวรัตน์ (2546) งานของสัญญาพงษ์ ปฐมพงศ์นิติกร (2546) งานของเกียรติศักดิ์ เอื้อเพื่อ (2546) งานของบริรักษ์ บุญลือพันธ์ (2546) งานของคัคนางค์ ทองสุก (2546) งานของวรกิจ เรื่องเจริญ (2547) งานของวิลาลินี เพชรวงค์ (2547) งานของสุหัส นพวงค์ (2548) งานของพระมหาบัณฑิต ประถม (2548) งานของชัยวัฒน์ ไกรฤกษ์ (2548) งานของจิตเรขา ช่างดีเหล็ก (2548) งานของสุรศักดิ์ หงส์หอม (2548) งานของยานี หล้าอยู่ (2549) งานของมะแซ บาราเฮง (2549) งานของกนกวดี ธรรมวินัย (2549) งานของสมชิต กรดแก้ว (2550) งานของนิคม หวายบุตร (2550) งานของบุญสม เศรษฐโอฬารกิจ (2550) งานของกรรณิกา วัตวงศ์ (2550) งานของสุภาพร ดารักษ์ (2550) งานของสิริพร อุบล (2550) งานของเรืองชัย มงคลดี (2550) งานของนพคุณ ณะเรืองสกุลไทย (2550) และงานของภัทรพล สุดเดือน (2551)

5. บทสรุป

จากการสังเคราะห์งานวิจัยทั้งหมด พบว่า ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยสำรวจระบุว่ามีส่วนร่วมระดับปานกลาง ประเด็นที่ส่วนร่วมมีหลากหลาย แสดงถึงความก้าวหน้าในอาณาบริเวณแต่ละด้านที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วม แต่การมองประชาชนนั้นนักวิจัยมองทั้งประชาชนมีอำนาจและไม่มีอำนาจ เป็นเป้าหมายและเป็นเครื่องมือก้ำกึ่งกัน ผู้เขียนคิดว่าปัญหาหลักของการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วม คือ ยังเข้าไม่ถึงความก้าวหน้าทางทฤษฎี ส่วนใหญ่ใช้กรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมของธนาคารโลก ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมติดตามประเมินผล ผู้เขียนจึงคิดว่าเป็นหน้าที่ของนักวิชาการ โดยเฉพาะอาจารย์ทางด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน สังคมวิทยาหรือสาขาที่ใกล้เคียง ควรนำทฤษฎีใหม่ๆ มาเผยแพร่โดยการสอนและผลิตตำรา เช่น ประชาธิปไตยแบบปรึกษา

หารือ (deliberative democracy) ขบวนการทางสังคม (social movement) ประชาสังคม (civil society) การบริหารจัดการที่ดี (governance) การกระจายอำนาจเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี (decentralizing governance) หรือพัฒนาระดับล่าง เช่น ขบวนการรากหญ้า (grass roots movements) หรือทุนทางสังคม (social capital) และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (participatory development) นอกจากนี้ควรปรับเปลี่ยนเป้าหมายการวิจัยโดยคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างมากขึ้น สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนควรคำนึงถึงน้ำหนักของการผลักดันนโยบาย โดยเฉพาะการริเริ่มและตัดสินใจกำหนดนโยบาย รวมถึงทั้งอำนาจของประชาชน และการหาทางมอบอำนาจหรือเพิ่มอำนาจให้กับคนจนและคนชายขอบให้มากยิ่งขึ้น รวมไปถึงการปรับปรุงระเบียบวิธีวิจัย โดยเห็นมาเน้นการตั้งคำถามวิจัย และการตอบคำถามให้ตรงประเด็นให้มากขึ้น โดยให้ยึดระเบียบวิธีการเชิงปริมาณ โดยเฉพาะการหาค่าเฉลี่ยให้น้อยลง และที่สำคัญ ควรคำนึงถึงข้อสรุปที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาขบวนการมีส่วนร่วมของประเทศไทยให้มากขึ้น

บรรณานุกรม

- กนกวดี ธรรมวินัย. 2549. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนเมือง: ศึกษากรณีชุมชนมัสยิดมหานาค เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กรรณิกา วัตวงศ์. 2550. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีในการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง*. สารนิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กัลยา อันชื่น. 2546. *ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลผู้ป่วยจิตเวชในชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- กำธร เสวีวัลลภ. 2549. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและดับไฟป่า: ศึกษาระณีสบริเวณพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ลาวฝั่งซ้าย ตำบลวารวิ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กิติพงษ์ อินแก้ว. 2549. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาระณีสขององค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งในเขตอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เกียรติศักดิ์ เอื้อเฟื้อ. 2546. การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาระณีสอำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- คัคนางค์ ทองสุก. 2546. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน: ศึกษาระณีสป่าชุมชนอ่าวอ้ายยอ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. สารนิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิตทางการจัดการสิ่งแวดล้อม สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จรัญ ชุมคง. 2547. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของประชาชนในการพัฒนาตำบล: ศึกษาระณีสเฉพาะกรณีสตำบลปายามมิ่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จันทนา สิริธรรมสกุล. 2548. การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์: ศึกษาระณีสเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- จารุวรรณ ชาวศรีทอง และนรินยา สุภาพพูล. 2546. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม: รูปแบบ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางในอนาคต*. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- จิตเรขา ช่างตีเหล็ก. 2548. *การจัดสิ่งแวดล้อมในชุมชน: ศึกษากรณีชุมชนคลองลำน้ำนุ่น แขวงคั่นนายาว เขตคั่นนายาว กรุงเทพมหานคร*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชัยวัฒน์ ไกรฤกษ์. 2548. *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์แม่น้ำปากพ่อง ศึกษาเฉพาะกรณีเขตเทศบาลเมืองปากพ่อง อำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ณัชรรัตน์ ชัยก. 2550. *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ต่อลาภ เล็งฮะ. 2549. *การมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ของประชาชนในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทศพร ศรีบริกิจ. 2548. *การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- นพคุณ ณะเรืองสกุลไทย. 2550. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างเครือข่าย
เฝ้าระวังเตือนภัยดินถล่มในพื้นที่จังหวัดตรัง*. สารนิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นัทธ์หทัย ไตรฐิน. 2545. *การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการร้านค้าตลาดวัดดอนหวาย
ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนา
สังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นิกร ศิริโรจนานนท์. 2549. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบำรุงรักษาฝายชะลอ
ความชุ่มชื้น บริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำสรวย ตำบลวารี อำเภอแม่สรวย จังหวัด
เชียงราย*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะ
พัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นิคม หวายบุตร. 2550. *การมีส่วนร่วมของสตรีชาวเขาในการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพ
ของศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 12 จังหวัดเชียงราย: ศึกษาระณีตำบลป่าตึง
อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.
- บริรักษ์ บุญลือพันธ์. 2546. *การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการดำเนินงานกลุ่มออม
ทรัพย์เพื่อการผลิต ศึกษาระณีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตำบล
บางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญสม เศรษฐโอฬารกิจ. 2550. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แม่น้ำ
ลำคลอง: กรณีศึกษาตำบลบางขุนทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี*.
ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม
และสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- ประชัย ศรีจามร. 2549. *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปลูกป่าภาครัฐ กรณีศึกษา ตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
- ประพันธ์ คนอยู่. 2549. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแม่น้ำวัง: ศึกษากรณีประชาชนที่รับผลกระทบจากอุทกภัย อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
- ประยงค์ แสนสุข. 2549. *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินงานของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร: ศึกษาเฉพาะกรณีเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
- ประเสริฐ พรหมณี. 2548. *การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในกระบวนการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
- ปิยะวรรณ ศิริปิตุภูมิ. 2545. *การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน: กรณีศึกษาหมู่บ้านไก่อีไค้ ตำบลปากพ่องวันออก อำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช. สารนิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิตทางการจัดการสิ่งแวดล้อม สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
- พงษ์ศักดิ์ เทพวงศ์. 2550. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาเสพติดตามแผนปฏิบัติการ รวมพลังไทยทั้งชาติขจัดยาเสพติด: กรณีศึกษาอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*

- พระมหาบัณฑิต ประถม. 2548. *การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมืองสงขลา*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ภัทรพล สุดเดือน. 2551. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน: ศึกษากรณีตำบลบางตะบูน อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มะแซ บาราเฮง. 2549. *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อวิธีการกำจัดขยะมูลฝอย: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตพื้นที่บริการของเทศบาลตำบลยะหริ่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ยานี หล้าอยู่. 2549. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกรุงเทพมหานครต่อมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคของกรมการค้าภายใน*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เรืองชัย มงคลดี. 2550. *การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล: ศึกษากรณีตำบลหนึ่งในอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วรกิจ เรืองเจริญ. 2547. *ทัศนคติและการมีส่วนร่วมต่อการแสดงประกอบแสง-เสียงชุดอาชวาคณูเขาของชาวอาชวบ้านแสนสุข อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- วรวิมล พละบุตร. 2548. *การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ในการแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุจราจรทางถนน: ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตจังหวัดอุบลราชธานี*. ภาคนิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิริราภรณ์ ภาคย์ธนบดี. 2545. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกขยะมูลฝอย: กรณีศึกษาเทศบาลนครนครราชสีมา*. สารนิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วัลลภ พิสุทธิพิเชฐธุ์. 2550. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาโครงการอุทยานธรรมชาติวิทยาอันเนื่องมาจากพระราชดำริอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี*. สารนิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิลาสินี เพชรวงศ์. 2547. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย: ศึกษากรณีชุมชนริมคลองพระโขนง เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วีรดิล ขำรัตน์. 2549. *การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในกระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอควนโดน จังหวัดสตูล*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมชาย มือนันต์. 2546. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธร ตำบลไผ่โทน อำเภอร่องควาง จังหวัดแพร่*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สมชิต กรดแก้ว. 2550. *การมีส่วนร่วมของชาวประมงทะเลพื้นบ้านในการจัดการประมงโดยชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มทำการประมงพื้นบ้าน ตำบลบางนาค อำเภอเมืองจังหวัดนราธิวาส*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมศรี นวรัตน์. 2546. *กระบวนการมีส่วนร่วมในโครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยในเครือข่ายบริการโรงพยาบาลบ้านลาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สัญญาพงษ์ ปฐมพงศ์นิติกร. 2546. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย: ศึกษาเฉพาะกรณีเขตลาดกระบัง*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สิริพร อุบล. 2550. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: กรณีศึกษาโครงการไอร์บอล อ ตำบลข้างเมือก อำเภอจะนะ จังหวัดนราธิวาส*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุขสันต์ ขาตะพล. 2550. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลสะบ้าย้อย อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา*. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุขชาย สัจจชัยพันธ์วิชัย, สุขเวช ยถาวร, พ.ต.ท.สทภูมิ ส่งเมือง, นันทา ศรีวิไลเจริญ และสุนิดา พ้อคำทอง. 2545. *การศึกษาปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมโครงการสมาชิกแจ้งข่าวอาชญากรรมทางวิทยุสื่อสาร 245 MHz. (เหยี่ยวเวหา) ในเขตกรุงเทพมหานคร*. รายงานวิจัยวิชา รศ. 870 สัมมนาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการสำหรับนักบริหาร หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาคนิพนธ์พิเศษ กรุงเทพมหานคร รุ่นที่ 14 คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สุเทพ หาญใจ. 2549. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณพื้นที่ ลุ่มแม่น้ำสรวย ตำบลวารีย์ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุนทร กองทรัพย์. 2548. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุพจน์ เวียงคำ. 2549. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบล: ศึกษากรณีตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุภาพร ดารักษ์. 2550. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรแร่: ศึกษากรณีโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุรศักดิ์ หงส์หอม. 2548. การมีส่วนร่วมของราษฎรชนเผ่าอาข่าในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จัน ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุหส์ นพวงศ์. 2548. การมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรประชาชนในการอนุรักษ์แม่น้ำอิง: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- อนุวัตร ศรีชญา. 2550. บทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหา
ยาเสพติดตามแผนปฏิบัติการรวมพลังไทยทั้งชาติขจัดยาเสพติด กรณีศึกษา
อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.
- อมร ต่อเจริญ. 2548. การมีส่วนร่วมของข้าราชการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้:
กรณีศึกษาเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จัน จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Green, Maia. 2002. Social development: Issues and approaches. In Kothari,
Uma, and Minogue, Martin, eds. *Development theory and practice*.
London: Palgrave.
- Kotari, Uma. 2002. Feminist and postcolonial challenges to development.
In Kothari, Uma, and Minogue, Martin, eds. *Development theory
and practice*. London: Palgrave.
- McGee, Rosemary. 2002. Participating in development. In Kothari, Uma,
and Minogue, Martin, eds. *Development theory and practice*.
London: Palgrave.